

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE NEDENSELLİK İŞARETLEYİCİSİ OLARAK İLGEÇLER

Prepositions as Causality Markers in Old Anatolian Turkish

Dr. Berrin ÖZCAN

Köstence Ovidius Üniversitesi, Köstence, Romanya. berrinozcan@cu.edu.tr

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş / Received
31.05.2024

Kabul / Accepted
27.06.2024

Sayfa / Page
30-46

Öz

Nedensellik ilişkisi kuran ilgeçler, Türkçenin tarihi dönemlerinde farklı biçimlerde karşımıza çıkar. Bu çalışma, Eski Anadolu Türkçesinde nedensellik işaretleyicisi olarak kullanılan ilgeçleri ele almaktadır. İlgeçlerle oluşturulan neden ifadeleri *yapı, bakış açısı, olumluluk-olumsuzluk, gerçeklik, etki, uzaklık, süreç, nedenlerin çokluğu, doğrultu, indirgeme, açıklık ve sözdizimi* ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. İlgeçlerin *yapı, bakış açısı, olumluluk-olumsuzluk, gerçeklik, süreç, nedenlerin çokluğu, doğrultu, indirgeme ve sözdizimi* açısından belirleyici rol üstlendikleri, ancak etki, uzaklık, açıklık açısından herhangi bir ayrımı işaretlemedikleri belirlenmiştir.

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülen nedensellik işaretleyicileri, Türkiye Türkçesinde kullanılan nedensellik işaretleyicileriyle örnekleme dayalı olarak karşılaştırılmıştır. Geçmişte kullanılan bazı ilgeçlerin günümüzde aynı biçimde kullanıldığı, bazılarının biçimsel ve anlamsal değişikliklerle kullanımını sürdürdüğü, bazılarının ise kullanımdan düştüğü tespit edilmiştir.

Bu çalışma sonucunda, nedensellik kavramının, Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan ilgeçlerde biçimbilimsel, anlambilimsel ve pragmatik açıdan farklı boyutları olması nedeniyle kiplik çalışmalarında ve bazı neden ilgeçlerinin durum ulamı içinde yer verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Nedensellik ilişkisi kurabilen çok fazla ilgeç olması, bu ilgeçler arasında anlamsal, kullanımsal ya da yapısal farklılıklar olabildiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Neden, nedensellik, nedensellik işaretleyicileri, ilgeçler, Eski Anadolu Türkçesi

Abstract

Prepositions that establish causal relationships appear in different forms in the historical periods of Turkish. This study deals with prepositions used as lexical causality markers in Old Anatolian Turkish. Reason expressions created with prepositions were evaluated according to *structure, perspective, positivity-negativity, reality, effect, distance, process, multiplicity of reasons, direction, reduction, clarity* and *syntax* criteria. It has been determined that prepositions play a decisive role in terms of *structure, point of view, positivity-negativity, reality, process, multiplicity of reasons, direction, reduction* and *syntax*, but they do not mark any distinction in terms of effect, distance and clarity.

The causality markers seen in Old Anatolian Turkish texts were compared with the causality markers used in Türkiye Turkish, based on sampling. It has been observed that some prepositions used in the past are used in the same way today, some continue to be used with formal and semantic changes, and some have fallen out of use.

As a result of this study, it was concluded that the concept of causality should not be included in modality studies, since it has different morphological, semantic and pragmatic dimensions in Old Anatolian Turkish prepositions, and some cause prepositions should be included in the case category.

The fact that there are so many prepositions that can establish a causal relationship shows that there may be semantic, usage or structural differences between these prepositions.

Keywords: Cause, causality, causality markers, prepositions, Old Anatolian Turkish

Giriş

Anlambilimin konusu olarak neden ve nedensellik, insan zihninin kavramlaştırma ve anlamlandırma sisteminin bir ürünüdür. Bilişsel süreçler sonucunda bir temele dayandırma, bir kaynak bulma, bir çıkış noktası oluşturma gereksinimiyle ortaya çıkar. Neden, doğası gereği bir şeyin öncesini, özünü, kaynağını, çıkış noktasını simgeler. Anlambilimi açısından nedensellik, bir bilişsel süreçtir. İnsan yaşadıklarını ya da gözlemlediklerini bilişsel olarak tanımlayabilmek için neden-sonuç ilişkileri kurar.

Bu çalışma, “Eski Anadolu Türkçesinde Nedensellik” adlı doktora çalışmasının verilerine dayalı olarak üretilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde (EAT) sözcüksel nedensellik işaretleyicisi olarak kullanılan ilgeçler, *yapı, bakış açısı, olumluluk-olumsuzluk, gerçeklik, etki, uzaklık, süreç, nedenlerin çokluğu, doğrultu, indirgeme, açıklık* ve *sözdizimi* ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. EAT’de kullanılan neden ilgeçleri, yazılan tez, makale ve kitaplardan elde edilen verilere dayandırılarak Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın amacı, Türkçenin 13. ve 15. yüzyıllar arasını kapsayan EAT’de sözcüksel olarak hangi nedensellik işaretleyicilerinin kullanıldığını belirlemek, bu işaretleyiciler arasındaki farklılıkları anlamsal ölçütlere göre ele almak, tarihi metinleri biçimsel, sözdizimsel ve anlamsal açıdan değerlendirmek ve nedensellik kavramının kendi iç dinamiğindeki farklılıkları belirlemektir. Böylece tarihi metinler üzerinde anlambilimsel çalışmalar yapmanın günümüz dil araştırmalarına ışık tutmasını sağlamaktır.

Bu yazıda, *Yunus Emre Divanı, Kitabü'l-Mühimmat, Dede Korkut Kitabı, Kısas-ı Enbiya, Gülşehri'nin Mantıku't-Tayrı* ve *Yusuf u Züleyha* yapıtlarından örneklere yer verilmiştir. Örneklerde neden ifadeleri kalın, sonuç ifadeleri altı çizili olarak işaretlenmiştir. Örnek metinlerin Türkiye Türkçesine aktarımı tırnak işaretiyle örneğin altında verilmiştir.

1. BULGULAR

Sözcüklerin türünü, sözdizimi içindeki durumu belirler. İlgeçler, sözdizimi içinde sözler arasında bir anlama bağlı olarak ilişkiyi belirleyen biçim-sözdizimsel yapılardır ve sözlüksel anlamlı sözcükler gibi göndergesel bir karşılıkları yoktur (Boz, 2018, s. 751). Nedensellik bildiren ilgeçler, doğrudan sözcük, sözcük öbeği ya da tümcelerin önüne / arkasına gelebilir, biçimbirimlerle birleşerek neden ilişkili ulaçlar yapabilir. İki tümce arasında nedensellik ilişkisi kuran ilgeçler, biçim-sözdizimsel yapılardır ve tümcede genellikle *belirteç tümleci* görevindedir.

Dil, nedensellik ilişkisini sözlü ya da yazılı olarak ifade ederken yapısal bir düzene gereksinim duyar. Bu da sözdiziminde neden, nedensellik işaretleyicisi ve sonuç öğelerini bir araya getirir (Oğuz Kabadayı, 2023, s. 195). Chomsky’nin öne sürdüğü Yönetim ve Bağlama Kuramı’na göre öbek yapılar, bir yöneten ve yönetilen öge içermekte; diğer öğeler söz öbeğinin ve tümcenin anlamsal ve sözdizimsel özelliklerine göre zorunlu ve seçimli olabilir. Bu kurama göre yöneten, tümcede *yüklem*’dir (Hirik, 2017, s. 389). Türkçede düz tümcede yöneten sonda ve yönetilen öğeler başta yer alır. Nedensellik ilişkisinde *sonuç* temel tümcedir ve yönetendir; *neden* ise yan tümce / söz / söz öbeğidir (Özcan, 2022, s. 245).

İlgeç öbeğinde ise yöneten durumundaki *ilgeçler* zorunlu ya da seçimli istemlere (tamlayıcılara) boşluk açar (Doğan, 2014, s. 107). Nedensellik işaretleyicisi olarak kullanılan ilgeçlerde de istem, zorunlu ya da seçimli olabilir. Bu ilgeçler, sözcük, sözcük öbeği ya da tümcelerden sonra doğrudan kullanılabilir [neden+*neden ilgeci*, sonuç] ya da +{*DAn*}, +{(y/n)A} gibi biçimbirimlerini tamlayıcı olarak alıp (Boz, 2018, s. 750) nedensellik ilişkisi kurabilir: [neden+*biçimbirim*+*neden ilgeci*, sonuç]. Nedensellik ilişkisinde kullanılan biçimbirimler, ayrıca tek başına da neden bildirebilir. Bu durumda, neden ilgecinin dildeki ekonomi yasasıyla düşürüldüğü ya da biçimbirimli yapının yetersizliği sonucu neden ilgecinin eklendiği olasılıkları ortaya çıkar. Türkçenin tarihi ve çağdaş lehçelerinde *biçimbirimsel neden* ve *biçim-sözdizimsel neden* yapılarının da görülmesi bu konuda kesin bir kanı oluşturmayı zorlaştırır. Çalışmada ilgeçli kullanımlar üç başlıkta ele alınmıştır:

- a. Tek başına kullanılan neden ilgeçleri [neden+ø+neden ilgeci, sonuç]
birle, deyü, ile, çün / çünki / çünkim ve tâ (ki / kim)
- b. Biçimbirimli (istemli) neden ilgeçleri [neden+biçimbirim+neden ilgeci, sonuç]
+{(y/n)A} göre, +{dAn} ötürü, -{dUkdAn} şoyra, +{(n)Uη} ucından, +{(n)Uη} / -mAk / -mAsI} üzerine, +{nUη} uğurına, +{(n)Uη} yolına, +{(n)Uη} yolında
- c. İkili kullanılan neden ilgeçleri [neden (+biçimbirim)+neden ilgeci, sonuç]
+{nUη / ø} elinden, +{nUη / ø} hürmetine, +{nUη / ø} 'ışkına, +{nUη / -mAk / -mAsI / -AcAğI / -dUğI / ø} için, -{mAk / ø} üzere, +{nUη / ø} yüziçün / yüzinçün, +{nUη / ø} yüzinden, +{nUη} yüzi suyına

Neden ilgeçleri, yapısal ve anlamsal farklılıklar taşımaktadır. Örneğin için ilgeci, yapısal olarak genellikle {+nUη / -mAk / -mAsI / -AcAğI / -dUğI} gibi biçimbirimlerden sonra kullanılırken diye ilgeci genellikle kip ve kişi ekleriyle çekimlenmiş tümceciklerden sonra kullanılır. Anlamsal olarak neden ilgeçleri, kendi içinde bakış açısı, olumluluk-olumsuzluk gibi ölçütlere göre öznel-nesnel, olumlu-olumsuz ayrımları taşır.

EAT'de neden ilgeçleri, yaygınlık sırasına göre neden ifadesinin sonunda ya da önünde bulunabilir. Bu dönemde son çekim ilgeçleri: birle, deyü, göre, için, ile, ötürü, şoyra, ucından, üzere ve üzerine; ön çekim ilgeçleri: çün / çünki / çünkim ve tâ (ki / kim) neden ilgeçleridir. Bunların dışında elinden, 'ışkına, hürmetine, uğurına, yolına, yolında, yüziçün / yüzinçün, yüzinden, yüzi suyına ilgecimsi / ilgeçlikleri de görülmektedir.

1.1. Son Çekim Neden İlgeçleri

Son çekim neden ilgeçleri, neden ifadesinin sonuna gelir ve neden ifadesini sonuç ifadesine bağlar. Son çekim neden ilgeçleri: birle, deyü, +{(y/n)A} göre, +{nUη / -mAk / -mAsI / -AcAğI / -dUğI / ø} için, ile, +{dAn} ötürü, -{dUkdAn} şoyra, +{(n)Uη} ucından, -{mAk / ø} üzere, +{nUη / -mAk / -mAsI} üzerine'dir.

birle: EAT'de “ile, sayesinde, nedeniyle” işleviyle neden ilişkisi kurmuştur. Birle ilgecinin, bir-i-l-e (Gabain, Brockelmann); bir+le<bir ile (Radloff, Bang, Arat, Mansuroğlu, Ergin, Hacıeminoğlu) biçiminde iki etimolojik açıklaması bulunmaktadır.

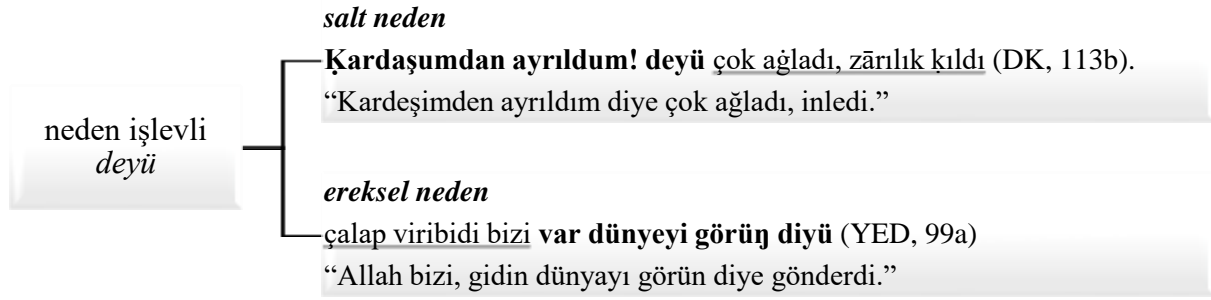
- [1] 'ışkı birle mest iden aşıkları (DVG, 4).
“Aşkıyla / aşkı sayesinde mest eden aşıkları ...”

deyü: -{U} ulaç eki ve de- eyleminin birleşerek kalıplaşmasıyla oluşan deyü ilgeci, hem salt neden hem de ereksel neden ilişkisiyle tümceleri bağlar. Bu ilgeç, Türkçenin tarihi ve çağdaş dönemlerinde farklı ulaç ekleriyle kalıplaşarak eş / yakın işlevde kullanılmıştır (deyni, dein, diyip, diye, deyi). EAT örneklerinde diyü, deyü, deyi, dēyi, diyi ve dēye biçimlerinde okunabilmektedir (Tiken, 2004, s.16).

Özsoy ve Taylan (1998), Underhill'in, diye ilgecinin tümce sonuna gelerek sıklıkla neden işaretleyicisi olduğunu ilk kez dile getirdiğini öne sürmüştür (s. 117). Underhill, diye'nin neden (reason) ilgeci olarak kullanımına ereksel neden örnekleri vermiş, “ne” soru sözcüğüyle birleşiminden oluşan ne diye sözcük öbeğinin “niçin” anlamıyla kullanıldığını belirtmiş ve erek bildiren tümceleri nedensellik çatısı altında toplamıştır (1976, s. 431). Ancak daha önce de diye ilgecinin başka araştırmacılarca salt neden ve ereksel neden anlamıyla belirlendiği görülür. Banguoğlu (2004), 1940 yılında Anahatlarıyla Türk Grameri adlı yapıtında diye ilgecini amaç bağlamları içinde gösterir (s. 393). İlk baskısı 1958'de yapılan Ergin'in Türk Dil Bilgisi adlı kitabında, neden ilgeçleri (sebepe edatları) içinde diye ilgeci gösterilir (Ergin, 2004, s. 370 / 638).

EAT'de deyü ilgeci, ad ve eylem tümcelerinin bütün çekimleriyle kullanılabilir. Böylece birden çok nedensellik türünde ilişki kurabilmektedir (öznel nedensellik, ereksel nedensellik gibi). Deyü ilgecinin tümce içindeki nedensellik ilişki türü, kimi zaman kip eklerinden kimi zaman bağlamdan kimi

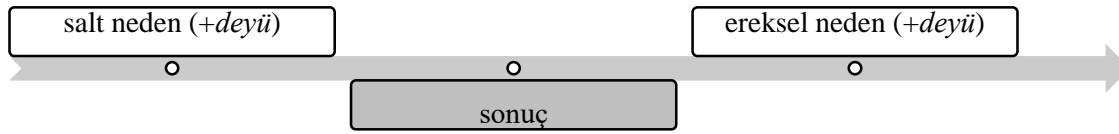
zaman da anlamdan çıkarılır. Eğer *deyü* ilgeci, emir, dilek ve istek kipleriyle kurulmuşsa *ereksel neden*, bildirme kipleriyle kurulmuşsa *salt neden* anlamı taşır.

Şekil 1: *deyü* İlgecinin Nedensel Anlamları

EAT’de emir ve istek kipleri dışındaki kiplerle kullanılan *deyü* ilgeci “...-dığı için, ...olduğu / olacağı için” anlamında *neden* tümcesini sonuç tümcesine bağlar. Türkiye Türkçesinde (TT’de) de aynı / benzer kullanım söz konusudur (Özsoy ve Taylan, 1998, s. 117). Yan tümcedeki geçmiş, şimdi ya da gelecek ifadesi, temel tümceye bağlı göreceli bir zamanda gerçekleşmişlik, gerçekleşebilirlik veya gerçekleşeceklik vurgusu verir.

deyü ilgeçli nedensellik ifadesinde temel tümcenin öznesi, yan tümcenin öznesiyle aynı ya da farklı olabilir. *deyü* ilgeci, temel tümceye neden ve ereksel neden ilgisiyle bağlanabilir. Neden işlevli tümceyle ereksel neden işlevli tümce arasında sözdizimsel farklılık olmasa da tümcelerin zamansal çizgide gerçekleşme anları farklıdır. *deyü* ilgeçli yan tümce, neden ilgisi kurmuşsa zamansal sıralama / *neden*→*sonuç* / ; erek bildiriyorsa zamansal sıralama / *sonuç*→*erek* / biçimindedir. Bu zamansal sıralama farklılığı, neden ile erek kavramlarından kaynaklanmaktadır. *deyü* ilgecinin zamansal dizilimdeki izdüşümü şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 2: *deyü* İlgecinin Zamansal Dizilimi

EAT metinlerinde *deyü* ilgeci, istemsiz kullanılır. Yapılan çözümlemelerde de *deyü*’nün istemsiz (eksiz) kullanıldığı belirlenmiştir. Aşağıdaki örnekte malı mülkü olmadığı için hayıflanmamasını söylemektedir. *deyü* ilgecinin eklendiği yan tümce, ad tümcesinden oluşur.

- [2] **gendün görürken yi yidür yokdur diyü itme ‘özür** (YED, 112a)
“Kendin hayattayken ye, yedir, yok diye hayıflanma”

TT’de *diye* ilgeçli neden tümcelerinde, ana tümcenin eylemi etken olduğunda zaman ve kişi sınırlaması görülürken, öznenin ruhsal durumu yansıtması durumunda bu sınırlamalar kalkar ve öznel nedensellik ilişkisi doğar (Özsoy ve Taylan, 1998, s. 123). EAT’de öznenin ruhsal durumunu yansıtan öznel nedensellik örnekleri bulunmaktadır. Örnek [3]’te öznenin korkma duygusunu uyandıracak kişisel algısı yer alır.

- [3] eger oğlan düşe diyü korkarsa sulu yemişler ve şarāblar yidürüp içürmeyeler hāmmāma givürmeyeler (KM, D6a / 16).
“Eğer oğlan düşecek diye korkarsa sulu yemişler ve şaraplar yedirip içirmesinler hamama girdirmesinler.”

Öznel nedeni işaretlemek için farklı bir nedensellik işaretleyicisi kullanılması durumunda anlamda ayırt edici farklılıklar oluşmaktadır. Ayrıca temel tümce ve yan tümce arasındaki özne farklılığı, *diye* ilgeciyle ilgili bazı kişi ve zaman kısıtlamalarını da kaldırmaktadır.

Türkçede *diye* ilgeci, bilinen bir doğa kuralını dinleyicinin bilmediği imasını taşır (Özsoy ve Taylan, 1998, s. 125). Örnek [4]'te metin üreticisi, okuyuculara doğa betimlemesini *diye* ilgeciyle aktarmıştır. Bu örnekte *diye* ilgecinin *okuyucu tarafından bilinmediğinin düşünülmesi* söylem özelliği kullanılmıştır.

- [4] **Kanlu kanlu ırmaqlar kıarı[up]dur dēye, suyu gelmez** (DK, 31b).
“Kanlı kanlı ırmaqlar kuruduğu için suyu gelmez.”

Neden işleviyle kullanılan *diye* ilgeci, konuşurun yan tümcedeki nedenin geçerliliği konusunda tereddüdünü içerebilir (Özsoy, 2019, s. 258). Metin bağlamından konuşurun eminliği ile ilgili çıkarımda bulunmak olasıdır, ancak Özsoy'un durumu örneklediği tümcede öznel bir nedensellik vardır. Öznel bir yargı, kendi içinde kişisel bir yargı içermesi ve evrensel nitelik bildirmemesi gerekçesiyle konuşurun söylem netliğini doğal olarak azaltır.

TT'de *diye* ilgecinin nedensel kullanımı bazı örneklerde duyguları da aktarmaya çalışır. Temel tümce ve yan tümcenin yüklemelerinin aynı olduğu kullanımda, temel tümcenin eyleminin nedeninin, örnek alma veya kıskançlık söylemiyle kullanıldığı görülür (Özsoy, 2019, s. 260). Yan tümce bildirme kip ekleriyle {-DI^t, -mI^tş, -yor, -(A / I^t)r, -(y)AcAk} çekimlenir ve bu durumda temel tümceyle yan tümcenin öznesi farklıdır.

Deyü ilgeci, EAT'de *ereksel neden* (amaç, niyet, istek) anlamıyla emir, dilek ve istek kiplerinden sonra kullanılır. Emir, dilek ve istek kiplerinin zamanı, konuşma anına göre geleceğe yönelik olduğu için ereksel nedende temel (sonuç) tümceye bağlı bir gerçekleşmemişlik ya da temel tümceden sonralık söz konusudur. Zamansal dizilim / sonuç+ereksel neden / biçimindedir. Kurallı tümcede / yan tümce+deyü+temel tümce / sözdizimsel sıralamayla karşımıza çıkar.

- [5] **dün ü günin çekerler ol kııl üzülün diyü** (YED, 166b)
“Gece ve gündüz o zorluklar gitsin diye çabalarlar.”

Örnekte görüldüğü gibi sonuç tümcesi, istenen ya da ereklenen tümceden görece daha önce gerçekleşir. Tümcedeki istek ya da ereğin gerçekleşip gerçekleşmediği metin bağlamındaki sonraki tümcelerden anlaşılabilir. Örnekte görüldüğü gibi sonuç tümcesi, istenen ya da ereklenen tümceden görece daha önce gerçekleşir. Tümcedeki istek ya da ereğin gerçekleşip gerçekleşmediği metin bağlamındaki sonraki tümcelerden anlaşılabilir.

TT'deki *de-* eylemi, -(y)A} ulaç ekiyle birleşerek *diye* biçimde kalıplaşmış ve ereksel nedensellik bildirme işlevini sürdürmüştür. *Diye* ilgeçli yan tümce, emir, istek ya da dilek kipinde çekimlenerek ereksel nedensellik bildirir (Ersen-Rasch ve Onası, 2015). Ölçünlü dilde çok tercih edilmeyen -(y)A} istek ekinin niyet bildirmede *diye* ilgeciyle kullanımının, EAT'den günümüze gelebildiği görülmektedir.

TT'de *diye* ilgeci, neden ve ereksel neden (amaç) kullanımları dışında alıntı tümcelerde, düşünce aktarımlarında bağımsız iki tümceyi birbirine bağlama işlevleriyle de konuşma dilinde sıkça kullanılır.

diyüp / diyüben: *De-* eyleminin üstüne -(y)Up} ulaç ekinin gelmesiyle oluşan *diyüp* sözcüğünün de EAT'de seyrek olarak ilgeç işleviyle kullanıldığı gözlenmiştir. *Diyüp* ve *diyüben* ilgeçli yan tümce, *neden* ve *ereksel neden* ilgisiyle temel tümceye bağlanır ve *deyü* ilgeci gibi öznel nedensellik bildirir.

- [6] Eger anda durup çok eğlenürseñ **ziyanı dege diyüp korkar mısın** (KE, 152 / 1).
“Eğer orada durup çok eğlenirsen zararı dokunur diye korkar mısın?”

- [7] **irte gice söyleşürler hākkı bulalum diyüben** (YED, 80a, s.118)
“Sabah akşam Allah'ı bulmak için konuşurlar.”

Örnek [6]'da kişisel algıya bağlı öznel nedensellik vardır. Örnek [7]'de ereksel nedensellik bildirilmiştir. *Diyüben* ilgeci, EAT'de *deyü*, TT'de *diye* biçimiyle kullanılan ilgeç gibi duygu bildiren eylemlerde kullanılmıştır.

Diyüp ve *diyüben* ilgeçleri, TT'de kullanımdan düşer ve yerini tümüyle *diye* ilgecine bırakır.

göre: Mantıksal bir çıkarıma dayalı (Özsoy ve Erguvanlı-Taylan, 1998, s. 116) nedensellik ilişkisi kurar. EAT'de ad / adıldan sonra +{(y/n)A} *göre* biçiminde görülür. İncelenen metinlerde eylemden sonra kullanımına rastlanmamıştır. Örnek [8]'de varsayımsal bağımlı bir neden söz konusudur. Bir koşula bağlanan öznel bir nedensellik ilişkisi kurulmuştur. Yan tümcedeki öznenin durumuna göre temel tümcedeki iş değişiklik göstermektedir. Temel tümcedeki sonucun gerçekleşmesi için yan tümcedeki durumun kesinleşmesi gerekir. Örnek [9]'da yine bağımlı bir sonuç görülür. Sonucun gerçekleşmesi yan tümcedeki ifadeye bağlıdır ve değişkenlik *göre* ilgeciyle aktarılır.

[8] **Nece maslahat görürlerise aña göre iş edelüm** (DK, 42b).
“Nasıl iş görürlerse ona göre iş yapalım.”

[9] **Kim nişânına göre dürişevüz** / Ola kim ol şâhide irişevüz (MT, 4188).
“Nişânına göre çaba gösterelim, ola ki o şâhide erişelim.”

Daha sonraki dönemlerde eylemin üzerine {-DI^k / -AcAK} ortaç eki+iyelik eki olarak {-DI^kğIⁿA / -AcAğInA} *göre* biçiminde kullanılır ve “...olduğu için, ...öyle gerektirdiği için” anlamıyla karşılanır (Özcan, 2015, s.180).

içün: Eklendiği sözcükleri, sözcük öbeklerini ve tümcecikleri *neden*, *erek* ve *özüleme* işleviyle sonuç tümcesine bağlar (Gencan, 2007, s. 144). Eski Türkçede *üçün*, EAT'de *içün* ve TT'de ses uyumlarına uyarak *için* biçiminde kullanılır. *için* ilgecinin varsayımsal bir *uç sözcüğünden türediği düşünülse de üzerine gelen eklerin niteliği konusunda bir görüş birliği yoktur. Genel bir değerlendirmeye *için* ilgecinin dört farklı açılımı vardır:

1. *uç+u-n>*üç+ü-n [uç “hedef”] > [*uç- “bir hedefe, bir sona eriş-”]+ {-n} ulaç eki (Gabain, Akalın)
2. ET. uçun~üçün < *uç ‘sebepe’+u+n ‘araç durum eki’ (Korkmaz, Hacıeminoğlu, Gülensoy)
3. uç “nihayet” için < uç-u-n “onun ucu veya sonucu olarak” (Ergin, Banguoğlu, Bang, Karaağaç)
4. öç “karşılık, misilleme” (Deny)

EAT'de *içün* ilgeci, birçok yapının üzerine gelerek nedensellik işleviyle kullanılmaktadır. Üzerine geldiği yapının niteliğine göre anlam ayrımlarına sahiptir.

içün ilgecinin öncelikle ad ve ad soylu sözcüklerle kullanımı değerlendirildiğinde / ad+için / sıralamasıyla genellikle *özüleme* yoluyla nedensellik bildirir. Eski Türkçede “için, nedeniyle, olduğundan, uğruna” anlamlarını taşır: *bägläri boduni tüzsüz üçün, tabgaç bodun täbligün kürlüg[in] üçün* (KT, D, 6; BK, D, 6-7) “Beyleri ve halkı barışık olmadığı için, Çin halkı hilekâr ve sahtekâr olduğu için ...” (Tekin, 2016, s. 141). Verilen örnekler adların yüklemleştirilmesinde kullanılan “... olduğu / olmadığı” sözcüğü eklenerek TT'ye aktarılmıştır. Bu durum, EAT'de de belirlenmiştir. EAT'de adın üzerine gelen *içün* ilgecinin kullanımında dildeki ekonomiklik ya da eksiltimlilik hissedilir. Örnek [10]'da *taç* ve *tahtın* bulunmaması nedeniyle ağlama söz konusudur. *Tacın* ve *tahtın* bulunmama durumu metin bağlamından çıkarılır. Burada eksiltimlilik bir [... olmadığı] ifadesi varlığını hissettirir. Örnek [11]'de Oğuz beyleri Beyrek öldüğü için büyük yas tutar ve umutlarını keser. Bu örnekte de Beyrek'in ölmesi, ardından tutulan yasla metin bağlamından çıkarılır.

[10] **Tācum tahtum için ağlaram** (DK, 36a).
“Tacım tahtım [olmadığı] için ağlarım.”

[11] **Kalın Oğuz begleri Beyrek için ‘azım yas tuttular, umud üzdiler** (DK, 48a).
“Kudretli Oğuz beyleri Beyrek [öldüğü] için büyük yas tuttular, umut kestiler.”

EAT metinleri üzerinde çalışan araştırmacılar, bazen *içün* ilgecini kendinden önce gelen adla birleşik ve hatta ses uyumlarına uygun biçimde gösterir.

[12] **ārzūmuz nefsiçün** degül dünyā teferrücindeyüz (YED, 94b)
“Arzumuz nefis için değildir, (geçici) dünya seyahatindeyiz.”

- [13] Atasın ağırlayı kılın kamu / **ataşıçun kıldı āzād** éy ‘amū (YZ, 1418).
“Ey dostlar, bütün kullar babasını ağırladı, [Yusuf] babası için bütün kullarını azat etmişti.”

İçün ilgeci adılara ilgi ekiyle / *adıl+{(n)Uḡ}+içün* / yapısında bağlanır. İlgî eki, EAT’de yuvarlak ünlülü ve son sesi olan / n / damaksıldır. Adılarda da yine adlardaki kullanıma benzer bir eksiltmişlik görülür.

- [14] ‘aceb degül **senüñiçün biñ cān fidi kılurısam** (YED, 130a)
“Senin için bin defa canımı feda etsem garip değil.”

- [15] hağdur seni sevmezlere cānsuz şüretdür dirsem
anuñiçün cānlulara senüñ gibi ma ‘şük gerek (YED, 108a)
“Seni sevmeyenlere ruhsuz suretler desem, doğrudur; onun için ruh sahibi olanlara senin gibi Sevgili gerek.”

İçün ilgeci, *ne* soru sözcüğünden sonra gelerek nedeni sorgulayan adıl işlevi üstlenmiştir. *Ne* sözcüğü, nedeni gösteren bir adıl gibi *neyiçün*, *niçün* sözleri de soru adılı olarak kullanılmıştır. Neden ilişkisi *içün* ilgeciyle sağlanmıştır.

- [16] mūmsuz baldur şeri ‘at turtusuz yağdur t̄ariqat
dost için balı yağa **neyiçün katmayalar** (YED, 90a)
“Şeriat mumsuz bal, tarikat tortusuz yağ gibidir; Allah için balı yağa niçin katmazlar?”

- [17] dünyeye inanursın rızka benümdür dirsin
niçün yalan söylersin çün sen didüğüñ olmaz (YED, 95a)
“...niçin yalan söylersin çünkü söylediklerin doğru değil.”

İçün ilgeci eylemlerin üzerine {-*mA* / -*mA*K} adlaştırma ve {-*DUK* / -(y)*AcAK*} ortaç ekleri alarak kullanılır. Bu kullanımlar arasında küçük farklılıklar bulunmaktadır. {-*mA* / -*mA*K} için kullanımı daha çok ereksel nedensellik bildirmede ve genel ifadelerde görülürken {-*DUK* / -(y)*AcAK*} için kullanımı gerçek ya da gerçekleşecek özellikli durumlarda nedensellik bildirmek için tercih edilir.

/ *Eylem+{-{mA} için* / yapısı, -{*mA*K} adlaştırma eki ve *içün* ilgecinin birleşmesiyle oluşur. EAT’de -{*mA*K} için yapısının, birleşerek -{*mA*GİçUn} biçiminde ve önlük-artlık uyumuna uygun biçimde kullanılan örnekleri de vardır (*görmegiçün*, *kılmağıçun*). Birleştirilmiş ya da ünsüz değişimi gözlenen örneklerin ulama yoluyla oluştuğu görülür. Ayrıca -{*mA*K} adlaştırma ekinden sonra 3. teklik kişi iyelik ekinin gelmesi ve *içün* ilgecinin ilk sesiyle birleşmesi olasılığı düşüktür.

Eylemden sonra gelen -{*mA*K} için ve -{*mA*S} için ulaçları, temel tümceye göre gerçekleşmemiş ereksel nedensellik anlamı vermesine rağmen bazı kullanım farklılıkları taşırlar. -{*mA*K} için ulacı, genel amaçlarda ve belirteç tümceciğiyle temel tümcenin öznelinin aynı olduğu durumlarda ereksel neden ilişkisi kurar. Yan tümce, temel tümceciğin öznesiyle aynı özneyi işaretlediği için öznesiz kullanılabilir. Bu ulaç EAT’de sıkça görülür, kimi metinlerde *içün* ilgeci adlaştırma ekiyle birleşik yazılır.

- [18] **gözüm seni görmegiçün elüm saña irmegiçün**
bugün cānum yolda kodum yarın seni bulmağıçün (YED, 144a)
“Gözümü seni görmek için, elimi sana ulaşmak için; yarın seni bulmak için, bugün canımı senin yoluna feda ettim.”

/ *Eylem+{-{mA}S} için* / yapısı, daha özel ereklerde ve yan tümcecikle temel tümcenin öznelinin farklı olması durumunda ereksel neden ilgisiyle bağ kurar. Özneye ya da duruma özel kullanımlar veya özne farklılıkları iyelik ekleriyle verilir.

Gerçekleşmemişlik veya geleceğe yönelik olma {-mAK / -mA} adlaştırma ekleriyle, özel durumlar ve özne farklılıkları *iyelik ekleriyle*, nedensellik işlevi ise *içün* ilgeciyle verilir. Yan tümcenin öznesi ilgi durumu eki alır, ancak ilgi durumundaki özneye tümcede yer verilmeyebilir. EAT'de bu yapının işlevini karşılamak için *deyü*, *ki* ve *tâ* (*ki / kim*) yapısı kullanılmıştır.

/Eylem+-(y)AcAğI için / yapısı, -(y)AcAK ortaç eki, iyelik eki ve *içün* ilgecinin birleşmesiyle oluşur ve temel tümceye göre görece bir sonralık, geleceğe yöneliklik (geçmişte gelecek, şimdide gelecek, gelecekte gelecek) bildirir. Bu yapıda, gerçekleşmemişlik ya da sonralık -(y)AcAK ortaç ekiyle, özne işaretleyicisi *iyelik ekleriyle*, nedensellik işaretleyicisi *içün* ilgeciyle karşılanır. -(y)AcAğIndAn} ulacıyla eş işlevlidir. Yan tümcenin öznesi, temel tümceyle aynı ya da farklı olabilir. İki durumda da yan tümcenin öznesi yalın durumdadır ve iyelik ekleriyle yansıtılır, özellikle tümce ögesi olarak yer almasına gerek yoktur. Yan tümce gelecekte gerçekleşecek, temel tümce ise yan tümceye göre görece zamanda daha önceki bir zamanda gerçekleşti veya gerçekleşecektir. -(y)AcAğI için yapısı özellikli bir kullanım içerdiğinden ve genellikle konuşma dilinde tercih edildiğinden incelenen örneklerde rastlanmamıştır.

/Eylem+-{DI⁴ğI⁴} için / yapısı, -{DI⁴K} ortaç eki, iyelik eki ve *için* ilgecinin bir araya gelmesiyle oluşur, geçmişte / konuşma anında gerçekleşmiş ya da konuşma anında / her zaman gerçekleşme olasılığı bulunan durumların neden olduğu tümcecikleri anlatmada kullanılır. Türkçede -{DI⁴K} ortaç eki, bitmişlik ya da sürerliliği belirtmede kullanıldığı için, dolayısıyla gelecek ve bitmemişlikte tercih edilmediğini söylemek mümkündür. -{DI⁴ğI⁴} için bulunan yan tümce, temel tümceye göre görece zamanda öncelik bildirir. Bu ulaçta, bitmişlik / gerçekleşmişlik -{DI⁴K} ortaç ekiyle, özne işaretleyicisi iyelik ekleriyle, nedensellik işaretleyicisi *için* ilgeciyle karşılanır. Yan tümcenin öznesiyle temel tümcenin öznesi aynı ya da farklı olabilir. Her iki durumda da yan tümcede özne işaretleyicisi olarak iyelik ekleri kullanılır.

-{DI⁴ğI⁴} için yapısı Eski Türkçede {-mI⁴ş, -DI⁴K, -(A / I⁴)r} için yapısıyla karşılanmıştır: *bolmuş için, tâgin-tükümüz için, turgurur için* (Akalin, 2003, s. 97). TT'de -{DI⁴ğI⁴} için, -{DI⁴ğI⁴ndAn} ulaç ekiyle eş / yakın işlevde kullanılır.

EAT'de, -{dUK} ortaç ekinin son ünsüzünde ses değişmesi (k>g, k>ğ); ekin ünlüsünde dönemin özelliklerine paralel olarak yuvarlaklaşma görülür.

- [19] **ben seni sevdüğüm için eger bahā derlerise**
iki cihān mülkin verem daḥi bahāsi yetmeye (YED, 56a)
“Seni sevdiğim için bedel isterlerse; iki cihanı versem yine bedelini ödeyemem.”
- [20] **yūnus ḥasretdürür saḥa ḥasretini göster aḥa**
işün zulüm degülise dād eylegil istediçün (YED, 144b)
“Yunus sana özlem duymakta, ona özlemine göster; işin zalimlik değilse ona istediği için sevdiğini nasip et.”

Sonuç olarak, *içün* ilgeci, EAT'de adların üzerine doğrudan, adılların üzerine ilgi durumu eki olarak, eylemlerden sonra ise {-mAK} adlaştırma ekiyle ya da -{dUK} ortaç ve iyelik ekleri olarak gelir. Bu kullanımların tamamı TT'ye aktarılır. Bunun dışında TT'de daha çok konuşma dilinde görülen -{AcAğI} için biçim-sözdizimsel yapısı, EAT metinlerinde görülmemiştir.

ile: Sözcüklerin / sözcük öbeklerinden sonra gelerek neden ilgisi kurar (TS, 2005, s. 953). *İl-* eylemi ve -{A} ulaç ekinin birleşmesinden oluşan enklitik bir ilgeçtir (Mansuroğlu, 1955, s.62). *İle* ilgeci, “-dan dolayı, -dan yüzünden, -dığı için” işlevleriyle neden bildirir. Bu ilgeç, kendinden önce gelen sözcükle birleşerek +{(y)IA} biçiminde ek olarak da kullanılmaktadır.

- [21] **Dede Korkut du ā eyledi, Delinün eli Hak emriyle sapasağ oldu** (DK, 44b).
“Dede Korkut dua etti, Delinin eli Hak emriyle sapasağlam oldu.”
- [22] **elli yıldur yanaram hecrün-ile** / şimdi buldum uş seni düşdün ele (YZ, 501).

“Elli yıldır ayrılığınla yanarım, şimdi seni buldum, ele düştün.”

- [23] eger gerçekise **bunu öldürmeğe tanrının** ‘azabı size artuk ola (KE, 132 / 15).
“Eğer gerçekse bunu öldürdüğünüz için tanrının azabı size çok olsun.”

ötürü: EAT’de hem *ötürü* hem de *ötürü* biçimiyle belirlenmiştir. *Ötürü* ilgecinin istemi $+{dAn}$ ayrılma durumu ekidir. TT’de ses uyumlarına uygun olarak yalnızca *ötürü* biçimini alır. *Ötürü* sözcüğü, köken bilgisi açısından Eski Türkçede “delmek, arasından geçmek” anlamındaki *ötür-* eyleminin $-{ü}$ ulaç eki almasıyla oluşur (Erdal, 2004, s. 329). Daha sonraki dönemlerde iç ses hece başı / g- / sesi düşmüştür. Sözdizimsel bir birim olarak “Bir şeyden dolayı, bir şey yüzünden; -den dolayı” sözdizimsel yapılarla eş işlevde, bazı Türk Lehçelerinde *için* ilgecine denk işlevde kullanılır (Tuncer Gülensoy, 2011, s. 676).

- [24] çün sen anda varasın ol hüriyi alasin
bir vâyeden ötürü yolda mahrûm kalasın (YED, 147a)
“Sen oraya gidince o huriyi elde edersin; bir engelden ötürü yolda istediğine kavuşamazsın.”

Ötürü ilgeci, *ne* soru sözcüğünden sonra kullanılmıştır. Bu durumda *ne* sözcüğü, nedeni gösteren bir adıl gibi *neden ötürü* sözü de soru adılı olarak kullanılmıştır. Neden ilişkisi $+{dAn}$ *ötürü* ile sağlanmıştır.

- [25] Geçmiş peygamberlar habarın seyyidü’l-mürselîn muhammedi muştafâ üzre **neden ötürü kıssa kıldı ve bildürdi**... senüñ göñlüñ anuñıla dölendürem (KE, 1 / 9).
“Geçmiş peygamberler... Muhammed Mustafa üzere neden ötürü örnek gösterdi ve bildirdi.”

şoğra: İleriki bir zamanı işaretleyen bu ilgeç, zamansal neden ifade eder. EAT’de *şoğra* ilgeci, $-{dUK}$ ortaç eki ve $-{dAn}$ ayrılma durumu ekinden sonra gelerek sözdizimsel bir yapı oluşturur. Osmanlı Türkçesi döneminde de $-{dI^k dAn}$ *sonra* yapısı neden işleviyle kullanılır ve $-{(y)I^ncA}$ ulaç ekinin veya *mademki* bağlacıyla eş anlamda kullanılır (Deny, 2012, s. 883). Belirlenen örneklerde *sonra* ilgeç olarak kullanılmış ve zamanda bir başlangıcı vermiştir. Bu yönüyle nedenin kaynak olma niteliğiyle benzerlik taşımaktadır. *Sonra* sözcüğü neden ifadesinin sonunda zamansal nedeni işaretlemiştir.

- [26] **Ķarnın toyurduktan şoğra kazanları depdi, dökdi** (DK, 57b).
“Ķarnını doyurduktan sonra kazanları tepti ve döktü.”

ucından: EAT’de “yüzünden” anlamıyla kullanılan bir ilgeçtir. *Ucından* ilgeci, kendinden önce $+{(n)Uñ}$ ilgi ekini istem olarak alır. TT’de bu yapı daha çok $+{(n)I^ncA}$ *yüzünden* yapısıyla karşılanmaktadır. $+{(n)Uñ}$ *ucından* yapısı, birleşimindeki iyelik ekinin dilbilgiselleşme sürecini tamamlamadığı için tümedeki özneye uygun iyelik ekini alabilir. İncelenen metinlerde *sen* ve *bu* adilleriyle birlikte kullanımı belirlenmiştir (*senüñ ucuñdan*, *bunuñ ucından*). Bu iki örnekten hareketle diğer kişilerde iyelik ekli kullanımın olabileceği öngörülmektedir.

Ucından ilgeci, diğer bir neden ilgeci olan *için* ile ilişkilendirilip köken bilgisi araştırmalarına yardımcı olabilir. Nitekim bazı araştırmacılar, *için* ilgecinin *uç* “sebeup, uç, sonuç” sözcüğünden geldiği görüşünü de paylaşmaktadır (Bang-Kaup, Ergin, Banguoğlu, Bilgegil, Karaağaç).

- [27] Bir yiğid [e]r **senüñ ucuñdan aramızdan egsildi** (DK, 152a).
“Bir yiğit er senin yüzünden aramızdan eksildi.”

Örnek [27]’de metin bağlamındaki “sen”, bir yiğidin ölmesine neden olmuştur. Belirlenen örnekte $+{(n)Uñ}$ *ucından* ulacı olumsuz bir sonucu doğurmuştur. Bu yönüyle “bu yüzden” işlevi taşımakla birlikte EAT için bir genelleme ya da kurallaştırılma oluşturmak için daha fazla örneğe ihtiyaç olduğu açıktır.

Bunun ucından, metin bağlamında “bu yüzden, bu sebepten” işleviyle öncül bir gönderimde bulunur; *bu* sözcüğü ise artgönderimsel işaretleyici, *uç* sözcüğü neden ifadesini taşıyan bir adıl durumundadır.

Neden bağı $+{(n)dAn}$ ayrılma durumu ekiyle sağlanmıştır. Bu yapı bağlaç işlevli birim gibi kullanılmasına rağmen tek örnek olduğu için ilgeçler içinde yer bulmuştur.

[28] Aruz Depegözi aldı evine getürdi... **Oğlancuqların kiminüñ burnın, kiminüñ kulağın yemege başladı.** El-hâşılı, uzadı **bunun ucundan katı** ëncindiler, ‘aciz kaldılar (DK, 110b / 8).

“Aruz Tepegözü aldı, evine getirdi... Oğlanlarının kiminin burnunu kiminin kulağını yemeye başladı. Kısacası, uzadı bunun yüzünden çok incindiler ve aciz kaldılar.”

üzere: EAT metinlerinde addan sonra ve $-{mAK}$ adlaştırma ekinden sonra gelerek ereksel neden ilişkisi kurmuştur. Örnek [29]’da köy ehli deveyi öldürmek için toplanmıştır. Bu örnekte *çin* ilgeciyle eş işlevde kullanılmıştır.

[29] ol köy ehli ol deveyi öldürmek üzere dirgendiler (KE, 132 / 7).
“O köy ehli o deveyi öldürmek üzere toplandılar.”

Örnek [30]’da ise zengin ve yoksullar Yusuf’u görmek için toplanıp geldiler. Metinde bağlamdan çıkarılan ancak ölçü gereği eksiltilmiş bir “görmek” eyleminin olduğu düşünülebilir.

[30] şehir içinde bay [u] yoksul kalmadı / ki yûsuf üzre dërilüp gelmedi (YZ, 372).
“Şehrin içinde Yusuf’u [görmek] için toplanıp gelmeyen zengin ve fakir kalmadı.”

TT’de $-{mAK}$ üzere yapısı, ereksel nedensellik işlevinin yanında, metin bağlamına göre yaklaşma, koşul, sıralama, ayrıntılandırma / açıklama ve aralıklı gerçekleşen / gerçekleşmesi istenen eylemde devamlılık da bildirir (Torun Öğretmen, 2020, s. 24). $-{DIĞI}$ üzere yapısı geçmişte, gerçek yaşamda gerçekleşmişlik vurgusuyla ve $-{AcAĞI}$ üzere yapısı temel tümceye göre gelecekte gerçeklik ya da gerçekleşmemişlik vurgusuyla neden bildirmede kullanılır.

üzlerine: Üzeri ve üstü sözcükleri, $+{(y/n)A}$ ekiyle kalıplaşarak neden anlamı kazanır (Kahraman, 2007, s. 29,188). EAT’de belirlenen örnekte $-{mAK}$ adlaştırma ekinden sonra kullanılmış ve ereksel neden bildirmiştir.

[31] ... gendüzin ana virdi deveyi öldürmek üzerine pes Maşda‘ kabül kıldı (KE, 130-9)
“... Mehrec, kendini (dikkatini) deveyi öldürmek konusuna verdi, sonra Masda kabul etti.”

Örnek [31]’de, deveyi öldürmek amacıyla kendini o işe vermiştir. Ereksel neden $-{mAK}$ üzerine yapısıyla verilmektedir. TT’de $-{mAK}$ üzere yapısıyla eş işlevde kullanılmaktadır.

EAT’de *bu*, *şu* ve *o* işaret sözcüklerinin $+{(y/n)A}$ yönelme biçimbirimli biçimleri *üzeri* ve *üstü* sözcükleriyle birleşerek zamansal neden ilgisi kuran bağlaç işlevli birimler olarak kullanılabilir: *bunun üzerine / üstüne, şunun üzerine / üstüne, onun üzerine / üstüne*.

TT’de *üzlerine / üstüne* ilgeçleri sözcük / sözcük öbeği üzerine doğrudan, $+{(n)I^n}$ ilgi ekiyle (bunun üzerine), $-{mAk}$ adlaştırma biçimbirimi (öldürmek üzerine) ya da $-{mAsI}$ adlaştırma eki +iyelik eki (ağlamaya başlaması üzerine) sıralamasıyla kullanılıp neden bildirmek için kullanılabilir.

1.2. Ön Çekim Neden İlgeçleri

Ön çekim ilgeçleri, söz, sözcük öbekleri ve tümcelerden önce gelerek oluşturduğu yan tümceyi çeşitli anlamlarla temel tümceye bağlar. Neden bildiren ön çekim ilgeçleri ise neden ifadesini sonuç ifadesine bağlar. EAT’de görülen ve tipolojik olarak Türkçenin genel kullanımının dışında kalan ön çekim ilgeçleri *çün / çünki / çünkim* ve *tâ (ki / kim)* ilgeçleridir.

çün / çünki / çünkim: Çün sözcüğü, *çü*, *çünki* ve *çünkim* sözcükleriyle eş işlevde kullanılan, tümceye neden, eş ve art zamanlılık katan bağlaç, ilgeç veya belirteç işlevli bir birimdir. Çün sözcüğü, EAT’de ilgeç, belirteç ve bağlaç olarak kullanılabilir. Çün sözcüğü, EAT’de “-ınca, -dığında, -dığı için” işlevleriyle ilgeç olarak tanıklanmış, TT’de tümüyle kullanımdan düşmüştür.

[32] **çün erde dirlik ola hakkıla birlik ola** (YED, 80a)
“Dervişte istikametli bir hayat olabilmesi için Allah’ın yolunda bulunmalı.”

[33] **korkma düşmenleründen çün toğrı yarüñ vardur** (YED, 86a)
“Doğru bir Dost’un olduğu için düşmanlarından korkma.”

EAT’de hem yalın biçim (*çün*) hem de *ki / kim* bağlaçlarıyla oluşturulmuş birleşik biçim (*çünkü / çünkim*) yaygın olarak kullanılmıştır. *Çün / çünkü / çünkim* ön çekim ilgeçli tümceler sözdizimi açısından Türkçenin tipolojisinin dışında kalmaktadır.

Çünkü, EAT’de ilgeç ve bağlaç olarak kullanılmıştır. Bu dönemde yazıyla belirlenebildiği kadarıyla *çünkü* sözcüğü, ses uyumuna girmemiştir. Ancak daha sonraki dönemlerde ünlü uyumlarına uyarak *çünkü* biçiminde yalnızca bağlaç olarak kullanılır; *neden* ve *açıklama* bildirir (Karaoğlu, 2023, s. 245). *Çünkü*, aşağıdaki örnekte ilgeç olarak “-ınca, -dığı için” işleviyle kullanılmıştır.

[34] **çünkü aduğ oldu fülân hep dirlüğün oldu yalan**
gelsün bize ma ‘ni bilen haķıkatde mestür nedür (YED, 89a)
“Adın herhangi biri, bütün yaşayışın yalanla dolu olduğu için; bize maneviyat bilen gelsin, gerçeğe engel olan nedir!”

[35] **çünkü gördüm ben haķķımı hakkıla oldum biliş**
her kaçarcu baķdumısa hep görünendür cümle haķ (YED, 101a)
“Ben Hakk’ı gördüğüm (bildiğim) için onunla dost oldum.”

Çünkim, Farsçadan kopyalanan *çün* bağlacının Türkçe *kim* bağlacıyla birleşerek oluşturduğu biçimdir. *Çünkü* ilgeci ile aynı işlevdedir. EAT’de hem *neden* hem *eş-art zamanlılık* bildirir. TT’de ölçünlü dilde kullanımdan bütünüyle düşmüş, yerini yalnızca *neden* işleviyle EAT’de *çünkü* biçiminde görülen sözcüğün ses uyumuna girerek dönüştüğü *çünkü* biçimine bırakmıştır.

[36] **çünkim beni esritdün cān u gönül iletdün**
ayırma beni senden bulışdum ayrılımazın (YED, 155b)
“Beni kendimden geçirdiğin için ruh ve gönlümü aldın.”

[37] **ol kişi çünkim eşitdi bu sözi / âh kıldı ağladı göyüñdi özi** (YZ, 395).
“O kişi bu sözü işitince ah etti, ağladı ve canı yandı.”

tâ (ki / kim): EAT’de *tâ* ve pekiştirilmiş biçimi *tâ ki / kim* ilgeç, bağlaç ve ünlem olarak kullanılmakla birlikte, ilgeç olarak “-ınca, -dıktan, -dığı zaman, -dıktan sonra, -incaya kadar, -madığı takdirde, -mesi / mek için, -sın diye” işleviyle karşılanmaktadır (Tiken, 2004, s. 101). Dolayısıyla, *tâ*, eş / art zamanlılık, sonralık, sınırlandırma, koşul, ereksel neden, öznel neden gibi anlamlar taşır. Yapılan çözümlemelerde *tâ (ki / kim)* “-dığı için” işleviyle de gerçekleşmiş / gerçekleşebilir gerçek neden anlamıyla ya da “-mesi için, ... diye” işleviyle erek ve niyet bildirmek amacıyla kullanılır.

Bu yapı, EAT’de *tâ / tâ ki / tâ kim* biçimlerinde üç biçimde karşımıza çıkabilir. Yapılan çözümlemelerde *tâ (ki / kim)*, tümcede ön çekim ilgeci olarak ve istek eki *-{A}* ya da geniş zaman ekiyle çekimlenmiş bir eylemin önüne gelerek kullanılmıştır. Belirlenen örnekte ereksel neden ve zamansal neden ilgisi kurmuştur.

[38] **ben kaçan derviř olam tâ ki aña iş olam**
yüz biñ benüm gibiyi ‘ışķ hırķa-püş eyledi (YED, 190a)
“Ben ona yoldaş olmak için nasıl derviş olayım; yüz bin benim gibisini derviş eyledi.”

Tâ ki / kim ile kurulan yan tümce, *bağımlı sıralı tümce* yapısındadır (Aydın Karaaslan, 2022, s. 48). TT’de bu yapı, ölçünlü TT’de kullanımdan düşmüş, ancak ağızlarda ya da konuşma dilinde seyrek olarak görülmektedir.

1.3. Neden İlgecimsileri / İlgeçlikleri

Geçici olarak ilgeç işlevinde kullanılan sözcükler *ilgecimsi*, ilgeç işlevli öbekler ise *ilgeçlik* olarak adlandırılmıştır (Özcan, 2022, s. 105). Bu sözcük / sözcük öbekleri geçici olarak üstlendikleri ilgeç işlevinden çıktıklarında ad, sıfat, belirteç gibi sözcük türü işlevini üstlenir (Dinçer Bahadır, 2023, s. 196). EAT’de incelenen metinlerde, $\{nU\eta / \emptyset\}$ *elinden*, $\{nU\eta / \emptyset\}$ *ışkına*, $\{nU\eta / \emptyset\}$ *hürmetine*, $\{nU\eta\}$ *uğurına*, $\{nU\eta\}$ *yolına*, $\{nU\eta\}$ *yolında*, $\{nU\eta / \emptyset\}$ *yüziçün / yüziçün*, $\{nU\eta / \emptyset\}$ *yüzünden*, $\{nU\eta / \emptyset\}$ *yüzi şuyına* ilgecimsi ve ilgeçlikleri tanıklanmıştır. Adların iyelik ve genellikle yönelme durumu daha seyrek olarak bulunma ve ayrılma durumu biçimbirimiyle kalıplaşarak ilgeçleştiği görülür.

a. Yönelme durumuyla kalıplaşma eğilimindeki ilgecimsiler / ilgeçlikler:

$\{nU\eta / \emptyset\}$ *ışkına*, $\{nU\eta / \emptyset\}$ *hürmetine*, $\{nU\eta\}$ *uğurına*, $\{nU\eta\}$ *yolına*, $\{nU\eta / \emptyset\}$ *yüzi şuyına*.

b. Bulunma durumuyla kalıplaşma eğilimindeki ilgecimsiler / ilgeçlikler:

$\{nU\eta\}$ *yolında*.

c. Ayrılma durumuyla kalıplaşma eğilimindeki ilgecimsiler / ilgeçlikler:

$\{(n)U\eta\}$ *elinden*, $\{nU\eta / \emptyset\}$ *yüzünden*

elinden: *El* sözcüğü, iyelik eki ve ayrılma durumu ekinin birleşmesiyle oluşmuş ve “yüzünden, sayesinde” işleviyle kullanılmıştır. Hem olumlu hem de olumsuz nedensellik tümcelerinde görülmektedir. TT’de *birinin elinden çekmek* “biri yüzünden sıkıntıya düşmek” deyiminde yaşamakta ve seyrek kullanılmaktadır.

[39] **dost elinden ölürisem** hiç gümânsuz giri gelem

ğanimet görüj bu demi cân şükrâne virigelem (YED, 126a)

“Dost yüzünden ölürsem hiç tereddütsüz geri gelirim; bu anı fırsat bilin, ruhumu şükür ile veririm.”

ışkına: *ışk* sözcüğünün üzerine iyelik eki ve yönelme durumu eki gelerek oluşmuştur. Genellikle değer verilen şeylerden sonra kullanılır. Günümüz Türkçesinde “... aşkına” biçiminde varlığını sürdürür. Sevgi duyulan şey, kişi ya da tanrı sözcüklerinden sonra kullanılır.

[40] **Muhammedüj dini ışkına kılıç urdum** (DK, 140b).

“Muhammedin dini aşkına kılıç vurdum.”

[41] **Şarı tonlu kız ışkına bir aslandan döneyimmi?** (DK, 93b).

“Sarı elbiseli kız aşkına aslandan döneyim mi?”

hürmetine: *Hürmet* sözcüğünün üzerine iyelik eki ve yönelme durumu eki getirilerek oluşur. Genellikle saygı duyulan şey ve kişilerden sonra gelir. TT’de varlığını sürdürür.

[42] **Mere kâfir, Dedem Korkud kopuzı hürmetine çalmadum** (DK, 136a).

“Bre kafir, Dedem Korkut kopuzu hürmetine çalmadım.”

[43] **Günāhuñuzı adı görklü Muhammed Mustafa hürmetine bağışlasun** (DK, 147b).

“Günahınızı adı güzel Muhammed Mustafa hürmetine bağışlasın.”

uğurına: *Uğur* sözcüğünün üzerine iyelik eki ve yönelme durumu ekinin eklenmesiyle oluşur. Genellikle şans getirmesi beklenen, istenen şeylerden sonra kullanılır. TT’de “... uğruna” biçiminde varlığını sürdürür.

[44] **Ölürisem senüj uğruña ben öleyim** (DK, 26b).

“Ölürsem senin için ben öleyim.”

- [45] Vallāhi, **men Kazanuç uğurına başum komışam** (DK, 150b).
“Vallahi, ben Kazan’ın uğruna başım koymuşum.”

yolına: *Yol* sözcüğünden sonra iyelik eki ve yönelme durumu gelmesiyle oluşur. Genellikle insanların kendini feda edecekleri şeyler için kullanılmıştır. Kendinden önce gelen sözcükle iyelik bağı ilişkisi sürer. TT’de hâlâ özellikle konuşma dilinde kullanılır.

- [46] Menüm başum **senüñ yoluña kurbān olsun** (DK, 74a).
“Benim başım senin yoluna kurban olsun.”

- [47] Dede, **kız karındaşımuñ yolına ben ne isterisem verürmisin?** (DK, 44b).
“Dede, kız kardeşimin yoluna ben ne istersem verir misin?”

yoluñda: *Yol* sözcüğünün üzerine iyelik eki ve bulunma durumu eki getirilerek oluşmuş ve “için” ilgeciyle eş anlamlı kullanılmıştır. TT’de bulunma durumu ekiyle birleşen “karşısında, önünde, uğruna” yapıları bir işin yapılış nedenini bildirir (Kahraman, 2007, s. 37). *Yolunda* ilgecimsisi de benzer bir biçimde oluşturulmuştur. Kendinden önce gelen sözcükle ilişkisini iyelik ekleriyle kurar. TT’de de bu yapının kullanımını sürdürdüğü görülür.

- [48] Bir yiğit aramızdan egsildi. **Senüñ yoluñda baş verdi** (DK, 152b).
“Bir yiğit aramızdan eksildi, senin yolunda / senin için baş verdi.”

yüziçün / yüzinçün: *Yüz* sözcüğünün üzerine iyelik eki ve *içün* ilgecinin gelmesiyle oluşmuş birleşik bir ilgeçtir. Bu ilgeç, *yüziçün* ve *yüzinçün* olarak iki biçimde karşımıza çıkar. TT’de “... +nın yüzü suyu hürmetine” söz öbeği, EAT’de “yüzi şuyına” ilgeçliğiyle benzer anlamda kullanılır.

Bu yapı, olumlu nedensellik ifadelerinde kullanılır. TT’de *yüz* sözcüğünün türevlerinden olan *yüzünden* ilgeci ise olumsuz nedensellik ilgisi kurmaktadır. Dolayısıyla *yüz* sözcüğü, tarihsel dönemde *içün* ilgeciyle kullanıldığında (... yüzinçün / yüzinçün) olumlu sonuçları, günümüzde ayrılma durumuyla kullanıldığında (...yüzünden) olumsuz sonuçları işaretler.

İncelenen metinlerde bu ilgecin sadece *tanrı* sözcüğüyle kullanıldığı tespit edilmiştir. Belirlenen örneklerde özgüleme yoluyla nedene vurgu yapılmıştır.

- [49] pes yine eyitdi sorarın senden **tañrı yüzinçün kim habar virgil baña sen kimsin** (KE, 479 / 15).
“... sana sorarım, tanrı yüzü için senin kim olduğunu bana haber ver.”

- [50] dāvūd eyitdi vargıl kim **seni ‘afv eyledüm [tañrı] yüziçün** (KE, 567 / 13).
“Davut eyitti: “Git, çünkü tanrı yüzü suyu hürmetine seni affettim.”

Örnek [49, 50]’de özgülemeye dayalı bir nedensellik vardır. Tanrı yüzüne ya da doğrudan tanrının kendine özgülenerek nedensellik oluşturulmuştur.

yüzinden: *Yüz* sözcüğünün üzerine iyelik eki ve ayrılma durumu eki gelmesiyle oluşmuştur. EAT’de seyrek olarak kullanılmasına rağmen günümüzde çok sık karşımıza çıkar. TT’de olumsuz sonuçlar doğuran nedensellik tümcelerinde görülür, ancak EAT’de olumluluk yönünden belirginleştirici değildir. Belirlenen tek örnekte yansız nedensellik ilişkisi kurmuştur.

- [51] nemrūd odın ibrahime ben bāğ u bustān eyledüm
küfür yüzinden toğuban gine odı yaúan benem (YED, 128a)
“Nemrut’un ateşini İbrahim’e güllük güllüstanlık eden benim; küfürden ortaya çıkıp yine ateşi yakan benim.”

yüzi şuyına: Değer verilen ya da saygı duyulan kişilerden sonra gelerek neden ilgisi kurar. TT’de bu yapı “... yüzü suyu hürmetine” biçiminde de görülür.

- [52] **günāhuñuzu adı görklü Muhammed Muştafa yüzi şuyına bağışlasun** (DK, 63a).

“Günahınızı adı güzel Muhammed Mustafa yüzü suyuna bağışlasın.”

Sonuç

Bu çalışmanın dayandığı, “Eski Anadolu Türkçesinde Nedensellik” adlı doktora çalışmasında sözcüksel nedensellik işaretleyicisi olarak kullanılan ilgeçler, *yapı, bakış açısı, olumluluk-olumsuzluk, gerçeklik, etki, uzaklık, süreç, nedenlerin çokluğu, doğrultu, indirgeme, açıklık* ve *sözdizimi* ölçütlerine göre değerlendirilmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

EAT metinlerinde görülen nedensellik işaretleyicileri, TT’de kullanılan nedensellik işaretleyicileri ile karşılaştırıldığında geçmişte kullanılan bazı ilgeçlerin günümüzde aynı biçimde kullanıldığı, bazılarının biçimsel ve anlamsal değişikliklerle kullanımını sürdürdüğü, bazılarının ise kullanımdan düştüğü gözlenmiştir.

İlgeçler, son çekim ilgeçleri, ön çekim ilgeçleri ve ilgecimsiler / ilgeçlikler olmak üzere üç başlıkta değerlendirilmiştir. EAT’de nedensellik ilişkisi kuran son çekim ilgeçleri: *birle, deyü, +{(y/n)A} göre, +{nUη / -mAK / -mAsI / -AcAğI / -dUğI / ø} için, ile, +{dAn} ötürü, -{dUKdAn} sonra, +{(n)Uη} ucundan, -{mAK / ø} üzere, +{nUη / -mAK / -mAsI} üzerine*; ön çekim ilgeçleri: *çün / çünkü / çünkü kim ve tâ (ki / kim)*; ilgecimsi / ilgeçlikler: *+{nUη / ø} elinden, +{nUη / ø} ışkına, +{nUη / ø} hürmetine, +{nUη} uğurına, +{nUη} yolına, +{nUη} yolunda, +{nUη / ø} yüziçün / yüzinçün, +{nUη / ø} yüzinden, +{nUη / ø} yüzi suyına ilgeçleri’dir. TT’de yalnızca son çekim ilgeçleri varlığını sürdürür. *Birle, ucundan; çün / çünkü / çünkü kim, tâ (ki / kim); yüziçün / yüzinçün* ilgeçleri ölçünlü TT’de kullanımdan düşer. İlgecimsi ve ilgeçlikler ise ölçünlü TT’de öbekleşmiş yapılarda ya da ağızlarda görülebilmektedir.*

Tablo 1.

Nedensellik Bildiren İlgeç İşlevli Birimler

Dönem	İlgeç İşlevli Birimler
Eski Anadolu Türkçesi	<p>son çekim ilgeçleri: <i>birle, deyü, +{(y/n)A} göre, +{nUη / -mAK / -mAsI / -AcAğI / -dUğI / ø} için, ile, +{dAn} ötürü, -{dUKdAn} sonra, +{(n)Uη} ucundan, -{mAK / ø} üzere, +{nUη / -mAK / -mAsI} üzerine</i></p> <p>ön çekim ilgeçleri: <i>çün / çünkü / çünkü kim, tâ (ki / kim)</i></p> <p>ilgecimsi / ilgeçlikler: <i>+{nUη / ø} elinden, +{nUη / ø} ışkına, +{nUη / ø} hürmetine, +{nUη} uğurına, +{nUη} yolına, +{nUη} yolunda, +{nUη / ø} yüziçün / yüzinçün, +{nUη / ø} yüzinden, +{nUη / ø} yüzi suyına</i></p>
Türkiye Türkçesi	<p>son çekim ilgeçleri: <i>beri, binaen, cihetle, diye, dolayı, dolayısıyla, göre, hasebiyle, için, ile, kadar, karşı, kerli (kelli), mebni, mucibince, mukabil, naşi, ötürü, sebebiyle, sonra, üzere, üzerine, yüzünden, zaman</i></p> <p>ön çekim ilgeçleri: -</p> <p>ilgecimsi / ilgeçlikler: Ölçünlü TT’de öbekleşmiş yapılarda ya da ağızlarda</p>

Yapılan çözümlemede öznel nedensellik ilişkisi kuran ilgeç işlevli birimler: *birle, deyü (deyü ile aynı işlevde diyüp, diyüben), göre, için, ile, ötürü, sonra, ucundan, üzere, üzerine, çün / çünkü / çünkü kim, tâ (ki / kim), elinden, ışkına, hürmetine, uğurına, yoluna, yolunda, yüziçün / yüzinçün, yüzinden* ilgeçleridir. Hem öznel hem de nesnel nedensellik ilişkisi kuran ilgeç işlevli birimler: *göre, için, ile, ötürü, tâ (ki / kim), ışkına*, ilgeçleridir. Yalnızca nesnel nedensellik ilişkisi kurduğu belirlenen ilgeçler ise: *elinden, yolunda* ve *yüzi suyına* ilgeçleridir.

İlgeçlerde olumluluk-olumsuzluk açısından TT’yle EAT arasında farklılıklar gözlenmektedir. TT’de ölçünlü dilde *yüzünden, nedeniyle, sebebiyle* sözcükleriyle kurulan nedensellik tümcelerinde sonuçlar

olumsuzdur (Bolulu, 1996, s. 18). Ancak EAT'de *yüziçün / yüzinçün* ilgeciyle neden, olumlu sonuç tümcesine de bağlanmaktadır. İlgeçler daha çok olumsuz neden ve olumsuz sonuç ifadelerini bağlarken ilgecimsiler *olumlu neden* ve *olumlu sonuç* ifadelerinde görülmektedir.

EAT'de nedensellik gerçeklik ölçütüne göre gerçek, gerçekdışı ve olası neden olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır. Metinlerde geçmiş, yaşanmışlık vurgulayan *-{dUgIyçün}*, *-{dI} deyü / deyüben* yapıları *gerçek neden*; gerçekleşme olasılığı yüksek olmayı vurgulayan *deyü* ilgeci *olası neden* ifade eder.

Nedensellik süreç açısından doğrudan ve dolaylı (salt dolaylı, düzenleyicili, aracılı) neden olarak iki ana başlıkta değerlendirilmiştir. Belirlenen örneklerde *ötürü* ilgecinin *doğrudan neden*; *çün, göre, ucından* ilgeçlerinin *dolaylı neden*; *ile* ilgecinin *düzenleyicili neden* bildirdiği görülmektedir.

Neden-sonuç ilişkili tümceler nedenlerin çokluğu ilkesine göre ele alındığında nedensellik ilişkisi kuran birçok yapının kullanılabilirdiği görülmüştür. Belirlenen örneklerde *ötürü* ilgecinin çoklu neden tümcelerinde tercih edildiği tespit edilmiştir.

Nedensellik, doğrultu açısından öncül, ardıl ve döngüsel başlıklarında incelenmiştir. Nedensel doğrultuda nedenselliğin gerçekleşme yönü önem arz etmektedir. Tümcelerde *deyüben* salt neden ilişkisi kuran yapıların *öncül neden*; *diyü, için, üzere, tā (ki / kim), ki / kim* ilgeçleri gibi erek bildiren yapıların *ardıl neden* bildirdiği belirlenmiştir.

Nedensellik indirgeme açısından salt, ettirgen, ereksel, koşullu, zamansal ve tarz olmak üzere altı başlıkta ele alınmıştır. EAT metinlerinde birincil olarak neden bildiren salt neden ilgeçleri: *diyü, deyüben, için, ötürü, ucundan* ilgeçleridir. Ereksel neden bildiren ilgeçler: *deyü, -{mAK} için, -{mAK} üzere*; zamansal nedensellik bildiren ilgeçler: *çün / çünki / çünkim* ön çekim ilgeçleri; *-{dUKdAn} şoğra* son çekim ilgecidir.

Neden-sonuç (etki) ilişkisi kuran tümceler sözdizimi açısından değerlendirildiğinde neden, sonuç ve neden işaretleyicisi ilgeç değişkenlerinin iki dizilimde birlikte kullanıldığı görülmüştür. İncelenen metinlerde *birle, deyü, göre, için, ile, ötürü, şoğra, ucundan, üzere, üzerine* ilgeçlerinin; *elinden, ışkına, hürmetine, uğurına, yoluna, yolunuda, yüziçün / yüzinçün, yüzinden ve yüzi şuyına* ilgeçliklerinin [*neden>nedensellik işaretleyicisi*]*>sonuç* nedensellik diziliminde kullanıldığı belirlenmiştir. *Çün / çünki / çünkim, tā ki / kim* ön çekim ilgeçlerinin [*nedensellik işaretleyicisi>neden*]*>sonuç* diziliminde kullanıldığı görülmüştür. TT'de ön çekim ilgeçlerinin tümüyle kullanımdan düştüğü görülür.

İlgeçler *etki, uzaklık* ve *açıklık* açısından belirleyici bir rol üstlenmemiştir.

Bu çalışma sonucunda, nedensellik kavramının, EAT ilgeçlerinde biçimbilimsel, anlambilimsel ve kullanımsal açıdan farklı boyutları olması nedeniyle kiplik çalışmaları içinde yer verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Nedenselliğin diğer yönü, bir durum ulamı oluşturmasıdır. Biçimbirimlerin çok işlevliliğinden dolayı, bir biçimbirim birden fazla durumu karşılayabilmektedir. İlgeçlerle oluşturulan nedensellik ilişkili bazı tümcelerin neden durumu ulamında değerlendirilmesi tarafımızca uygun görülmektedir.

Nedensellik ilişkisi kurabilen çok fazla ilgeç olması, bu ilgeçler arasında anlamsal, kullanımsal ya da yapısal farklılıklar olabildiğini göstermektedir.

Kısaltmalar

- DK Özçelik, S. (2005). *Dede Korkut* (Araştırmalar, Notlar / Dizin / Metin). Ankara: Gazi Kitabevi.
- DVG Dolu, H. (İşleyen), *Dâstân-ı Varka ve Gülşah*. Türkiyat Enstitüsü T. No.260.
- EAT Eski Anadolu Türkçesi
- KE Yılmaz, E., N. Demir, M. Küçük (2013). *Kıtas-ı Enbiya* (Metin, Sözlük-Dizin, Notlar). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KM Özçelik, S. (2001). *Kitabü'l Mühimmât*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 266.

- MT Yavuz, K. (2007), *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayrı* (Gülşen-nâme) [Metin ve Aktarma], Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- TT Türkiye Türkçesi
- YED Boz, E. (2021). *Yunus Emre divanı*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Yayınları.
- YZ Demirci, Ü. Ö. & Korkmaz Ş. (2008). *Şeyyad Hamza, Yūsuf u Zeliḥā*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. (2007). Eski Anadolu Türkçesinde çün, çünkü, çünkü cümle başı edatlarıyla kurulmuş isim cümleleri. *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, (s.57-66) içinde. Ankara.
- Aydın Karaaslan, N. (2022). Tercüme-i Enisü'l-Ârifin ve ki(m)'li tümce yapıları. *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 4, 31-52.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (2009). *Türkçe dilbilgisi*. Salkımsöğüt Yayınları.
- Bolulu, O. (2001). Türkçede eklerin önemi ve -den eki. *Türk Dili Dergisi*. 4 (23, Mart / Nisan 1991), 40-44.
- Boz, E. (2018). Sözlükler için yeni bir dilbilgisel bilgi önerisi: ilgeçlerin atadıkları biçimbirimler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7 (2), 749-758.
- Deny, J. (2012). *Türk dil bilgisi* (A. Benzer, Haz.). Kabalcı Yayınevi.
- Diñer Bahadır, Ş. (2023). “İlgeçler” Türkiye Türkçesi III sözcük türleri. Gazi Kitabevi.
- Doğan, N. (2014). Çok işlevlilik açısından Türkçe edatların söz dizimsel ve anlam bilimsel yapısı. *Dil Araştırmaları*, (15), 105-119.
- Erdal, M. (2004). *Old Turkic word formation: a functional approach to the lexicon (Eski Türkçede sözcük oluşumu: sözlüğe işlevsel bir yaklaşım)*. Leiden; Boston; Köln: Brill.
- Ergin, M. (2004). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Yayınları.
- Ersen-Rasch, M. I. ve E. Onası (2015). *Yabancı dil olarak Türkçe dilbilgisi*. Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Gülensoy, T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güncel Türkçe Sözlük* (2024). Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>
- Hamilton, J. R. (1998). *İyi ve kötü prens öyküsü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hirik, S. (2017). Öbek Yapılarda Yönetim. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 10, (1), 389-416
- Kahraman, T. (2007). *Çağdaş Türkiye Türkçesindeki ad çekim ekleri ve bunların işlevleri*. Kanyılmaz Matbaası.
- Karaoğlu, S. (2023), “Bağlaçlar”, *Türkiye Türkçesi III Sözcük Türleri*. Gazi Kitabevi.
- Mansuroğlu, M. (1955). Türkçede cümle çeşitleri ve bağlayıcıları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 3, 59-71.
- Oğuz Kabadayı, C. (2023). Sözlüksel nedensellik işaretleyicilerinin söz dizimi açısından incelenmesi (Ayşe Kulin romanları örneğinde). *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 193-212. <https://doi.org/10.34083/akaded.1265863>

- Özcan, B. (2015). *Haldun Taner'in öykülerinde nedenleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Özcan, B. (2022). *Eski Anadolu Türkçesinde nedensellik* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Özsoy, A. S. (2019). *Türkçe / Turkish*. Boğaziçi Üniversitesi Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Özsoy, S, Erguvanlı ve Taylan, E. (1998). Türkçenin neden gösteren ilgeç yantümceleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi* , 9, 116-125 .
- Tekin, T. (2016). *Orhon Türkçesi grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tiken, K. (2004), *Eski Anadolu Türkçesinde edatlar, bağlaçlar, ünlemler ve zarf-füller*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Torun Öğretmen, Y. (2020). Türkiye Türkçesinde üzere edatının eşdizimlilik özellikleri bağlamında görünümüleri. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 8, (22).
- Underhill, R. (1976). *Turkish grammar (Türkçe dil bilgisi)*. The MIT Press.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Berrin ÖZCAN

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.